

УДК 376.42

Г.Т. Бекмуратова¹, Д.У. Қыдырова²

¹Ғылыми жетекші: Психология ғылымдарының кандидаты,
Абай атындағы ҚазҰПУ, Педагогика және психология институтының «Арнайы білім»
кафедрасының қауымдастырылған профессор (доценті). bekmuratova1976@mail.ru
²Абай атындағы ҚазҰПУ, 7М – 01906 Дефектология мамандығының 2 курс магистранты,
d.kydyrova@mail.ru

ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК КЕШЕННІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ӘЗІРЛЕНУІ

Аңдатпа

Бұл мақалада оқу-әдістемелік кешенінің зияты зақымдалған балалар үшін маңызы көрсетілген. Оқу-әдістемелік кешенінің маңыздылығымен қатар, оны әзірлеу барысы мен бөлімдері толық қарастырылған. Оқу-әдістемелік кешенінің теориялық және әдістемелік бөлімдерінде қандай ақпараттар келетіні туралы мәліметтер келтірілген.

Кілт сөздер: интеллект, оқу-әдістемелік кешен, тәрбиелеу, арнайы педагогика.

Бекмуратова Г.Т.¹: Қыдырова Д.У.²

¹Научный руководитель: кандидат психологических наук,
ассоциированный профессор (доцент) кафедры «Специальное образование»
Института педагогики и психологии КазНПУ им.Абая. bekmuratova1976@mail.ru
²Магистрант 2 курса специальности 7М – 01906 Дефектология КазНПУ им. Абая,
d.kydyrova@mail.ru

ЗНАЧИМОСТЬ И РАЗРАБОТАННОСТЬ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА ДЛЯ ДЕТЕЙ С ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫМИ НАРУШЕНИЯМИ

Аннотация

В данной статье показано значение учебно-методического комплекса для детей с нарушениями интеллекта. Наряду с важностью учебно-методического комплекса подробно рассмотрены ход и разделы его разработки. В теоретических и методических разделах учебно-методического комплекса приведены сведения о том, какая информация поступает.

Ключевые слова: интеллект, учебно-методический комплекс, воспитание, специальная педагогика

G.T. Bekmuratova¹, D.U. Kydyrova²

¹Supervisor: Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor (Associate Professor) of the
Department of "Special Education" of the Institute of Pedagogy and Psychology of Abai KazNPU.
bekmuratova1976@mail.ru

²2nd year master's student of specialty 7M – 01906 Defectology Kazakh National Pedagogical University
named after Abay, Almaty, Kazakhstan. d.kydyrova@mail.ru

THE SIGNIFICANCE AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL COMPLEX FOR CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Abstract

This article shows the importance of the educational and methodological complex for children with intellectual disabilities. Along with the importance of the educational and methodological complex, the course and sections of its development are considered in detail. The theoretical and methodological sections of the educational and methodological complex contain information about what information is received.

Keywords: intelligence, educational and methodological complex, education, Special pedagogy

«Зияты зақымдалған балаларды оқыту және тәрбиелеу» оқу-әдістемелік кешенінің міндеті: бірқатар арнайы пәндерді (интеллект зақымдалуын психологиялық-педагогикалық диагностикалау әдістері, мектептегі тәрбие жұмысының әдістемесі, қазақ тілін, математиканы, географияны, жаратылыстану ғылымын, тарихты оқытудың арнайы әдістемелері) оқыту үшін теориялық база қалыптастыру. Оқу-әдістемелік кешенінің мазмұны мен құрылымы олигофренопедагог мұғалімді даярлау моделін көрсетеді және түзету педагогикасының (дефектологияның) анатомиялық және физиологиялық негіздерін ашатын жалпы және арнайы психологиялық-педагогикалық цикл мен пәндер циклінің пәндерімен байланысты жүзеге асырады.

«Зияты зақымдалған балаларды оқыту және тәрбиелеу» оқу-әдістемелік кешені мамандарға қолжетімді болуымен қатар «зияты зақымдалған баланың психологиясы» атты бөлімімен бір уақытта оқытыла бастайды, онда мамандар зияты зақымдалған балалардың танымдық және эмоционалды-еріктік қызметінің негізгі ерекшеліктерімен және осы балаларды тәрбиелеу мен оқыту заңдылықтарымен танысады. [1, 256 с]

Бұл оқу-әдістемелік кешенінің «зияты зақымдалған балаларды оқыту және тәрбиелеу» бөлімі бойынша теориялық курс пен семинар сабақтарының мазмұнын анықтайды.

Теория тарауында 5 бөлімнен тұрады.

«Зияты зақымдалған балаларды оқытудың, оқыту мен тәрбиелеудің жалпы мәселелері» оқу-әдістемелік кешенінің бірінші бөлімінде зерде бұзылысы бар балаларды оқытудың, оқыту мен тәрбиелеудің пәні, міндеттері мен әдістері ашылады;

Интеллектісі бұзылған балалар туралы түсінікті зерттеу, оқыту, тәрбиелеу, оңалту және әлеуметтік бейімдеу объектісі ретінде, VIII типтегі арнайы (түзету) мектеп оқушыларының зияты зақымдалуының сыныптамасы және психологиялық-педагогикалық сипаттамасы келтіріледі.

«Оқыту теориясы» бөлімінде дефектологияның негізгі мәселелері – VIII типтегі арнайы (түзету) мектепте оқыту процесінің мәні, білім беру мазмұны, оқытудың негізгі принциптері мен әдістері ашылады.

«Тәрбие теориясы» бөлімі зият дамуында ерекшелігі бар балалармен тәрбие жұмысына арналған. Онда VIII типтегі арнайы (түзету) мектеп оқушыларын тәрбиелеудің мәні, мақсаттары, міндеттері мен принциптері, тәрбие жұмысының мазмұны мен әдістері ашылады. Адамгершілік, еңбек, эстетикалық, дене тәрбиесі, сыныптан тыс және мектептен тыс жұмыстар, мұғалімнің, сынып жетекшісінің және тәрбиешінің бірлескен жұмысы туралы мәселелер жарияланады. [2, 464с]

«Мектептану» бөлімінде интеллектісі зақымдалған балаларға көмек көрсететін білім беру мекемелерінің желісін басқару жүйесі (жеке психофизикалық және жас ерекшеліктерін ескере отырып, мектепке дейінгі және мектеп жасындағы балаларға арналған білім беру мекемелері) көрсетілген.

Ғылыми идеялардың пайда болу дәйектілігі, қоғамның зияты зақымдалған балаларға қатынасының өзгеруі «Дефектологияның тарихы» бөлімінде қарастырылады.

«Зияты зақымдалған балаларды оқыту және тәрбиелеу» курсы оқу барысында студенттер келесі білім мен дағдыларды игеруі керек:

- зияты зақымдалған балаларды оқыту және тәрбиелеу теориясын практикада қолдану;
- оқушыларды неғұрлым толық әлеуметтік бейімдеу мақсатында адамгершілік, эстетикалық, еңбек, дене тәрбиесін жүзеге асыру;
- оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес кәсіби-еңбек қызметіне тұрақты қызығушылық танытуға дағдыландыру;
- оқу-тәрбие үрдісінде зияты зақымдалған балалардың психофизикалық кемшіліктерін түзетуді жүзеге асыру;
- балаларды психологиялық-педагогикалық зерттеу әдістерін оларға ғылыми негізделген жеке көзқарас мақсатында қолдану;
- оқытуда проблемалық және ішінара іздеу әдістерінің элементтерін пайдалану;
- «жақын даму аймағына» (ЖДА) сәйкес оқытудың барлық әдістерін қолдану;
- оқушылардың жұмыс қабілеттілігі мен жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сабақта оқыту әдістерін біріктіру;
- қоршаған болмыстың объектілері мен құбылыстары арасында себеп-салдарлық байланыстар мен қатынастар орнатуға үйрету;
- сараланған және интеграцияланған оқытудың оң және теріс параметрлерін білу;

– педагогикалық ұжымның оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыру және мектепшілік бақылау дағдыларын меңгеру.

Оқу-әдістемелік кешенінің негізгі мақсаттары мен міндеттері.

«Зияты зақымдалған балаларды оқыту және тәрбиелеу» курсы болашақ дефектолог мұғалімді (VIII типтегі арнайы түзету мектебінің мұғалімдері), сондай-ақ интеллектісі зақымдалған балаларға көмек көрсетудің әртүрлі жүйелерінде жұмыс істейтін дефектолог мамандарды құрайтын негізгі ғылыми оқу-әдістемелік кешенге жатады. Оларға неғұрлым толық әлеуметтік бейімделу мақсатында зият дамуында ерекшелігі бар балалардың психофизикалық дамуын зерделеу, оқыту, тәрбиелеу және түзету міндеттерін шығармашылықпен шешуге қабілетті олигофренопедагогтың кәсіби даярлығының жоғары деңгейі қамтамасыз етіледі.

Бұл оқу-әдістемелік кешенінің мамандарды оқыту мен тәрбиелеу процесін құрудың ғылыми-теориялық негіздерін ашуға, студенттердің озық педагогикалық тәжірибені талдау дағдыларын қалыптастыруға, арнайы әдебиеттермен жұмыс істей білуге, болашақ дефектологтарды ғылыми-зерттеу жұмыстарының әдістерімен және оларды практикада қолдану тәсілдерімен қаруландыруға бағытталған. [3, 272. с.]

«Интеллектісі бұзылған балаларды оқыту және тәрбиелеу» оқу-әдістемелік кешені бірқатар арнайы пәндерді: интеллект зақымдалуын психологиялық-педагогикалық диагностикалау әдістерін, мектептегі тәрбие жұмысының әдістемесін, орыс тілін, математиканы, географияны, жаратылыстану ғылымын, Қазақстан тарихын оқытудың арнайы әдістемелерін зерделеу үшін теориялық негіз қалайды. Курстың мазмұны мен құрылымы жалпы және арнайы психологиялық - педагогикалық цикл пәндерімен және түзету педагогикасының (дефектологияның) анатомиялық-физиологиялық негіздерін ашатын пәндер циклімен байланысты жүзеге асырады.

Мамандардың зияты зақымдалған баланың психологиясы оқу-әдістемелік кешенінде алған білімдерін ескере отырып, бағдарлама зияты зақымдалған балалардың біліктілігі, оқушылардың жеке және типологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, білімді игеру процесін ұйымдастыруға назар аударады.

Бұл оқу-әдістемелік кешені алғаш рет зият дамуында ерекшелігі бар балаларға арналған арнайы жалпы білім берудің мемлекеттік стандартымен салыстырылады, оның мақсаттары осындай баланың білім алу және еңбек дайындығына, келесі мәселелерді шешуге барынша қолайлы жағдай жасау құқықтарын іске асыру қажеттілігімен анықталады:

– білім беру (оқу-тәрбие) процесін ұйымдастыру;

– зияты зақымдалған оқушының танымдық мүмкіндіктеріне, психофизикалық және жас ерекшеліктеріне, оның даму ерекшелігіне сәйкес оқыту мен тәрбиелеудің мазмұнын, әдістерін анықтау ;

– қазіргі қоғамда қабылданған нормалар мен ережелерге, моральдық-этикалық, әлеуметтік-құқықтық құндылықтарға сәйкес оларды одан әрі әлеуметтендіру мақсатында осы балалардың дамуын түзетуді қамтамасыз ету;

– оқушыларды дербес өмір мен еңбекке дайындау.

«Зияты зақымдалған балаларды оқыту және тәрбиелеу» оқу-әдістемелік кешені мектепте педагогикалық практикадан өтер алдында оқытылады, бұл оқу-әдістемелік кешен көзделген теориялық білімді тереңдетуге және бекітуге, іскерлік пен дағдыларды жетілдіруге мүмкіндік береді. Сырттай оқу бөлімінің студенттері төртінші, бесінші семестрде сынақ, ал жетінші семестрде емтихан тапсырады. Күндізгі-сырттай оқу бөлімінің студенттері емтихандарды төртінші және жетінші семестрлерде, бесінші – сынақта тапсырады. Өздік жұмыс барысында студенттер әдебиеттерді оқиды, сабақ жазбаларын дайындайды, ал әр бөлімді зерттеу эссе дайындаумен аяқталады. Дәріс курсына пәннің әдіснамалық негіздерін түсіну және түзету мектебінің алдында тұрған мәселелерді шешуге шығармашылық көзқарас үшін маңызды мәселелерге ерекше назар аударылады.

«Зияты зақымдалған балаларды оқыту және тәрбиелеу» курсы өзара байланысты үш үлкен бөлімнен тұрады – VIII типтегі арнайы түзету мектебіндегі оқыту теориясы-дидактика; Қазақстандағы зияты зақымдалған балаларға білім беру теориясы және көмек тарихы (Олигофренопедагогика тарихы). Бұл оқу-әдістемелік кешен арнайы мектеп мұғалімдерін даярлауда маңызды орын алады. Ешбір ғылым, адам қызметінің бірде-бір саласы осы ғылымның немесе қызметтің дамуының алдыңғы кезеңдерін терең зерттемей сәтті дами алмайтыны белгілі. Дефектология – бұл салыстырмалы түрде жас ғылым, оның тарихы 200 жылдан сәл аз, алайда осы

уақыт аралығында адамзат зияты зақымдалған балаларды тәрбиелеу мен оқытуда бай тәжірибе жинады.

Мектептегі барлық оқу процесінің практикалық бағытына сүйене отырып, оқу-әдістемелік кешенде бағдарламада теориялық негіздерді қамтуға тиісті көңіл бөлінеді. Дефектология теориясында толық көрініс табатын және әдебиетте көрініс табатын курс сұрақтары мамандарға өз бетінше оқуға ұсынылуы мүмкін. Оқу процесін бақылау мен талдауға байланысты зертханалық сабақтар, әдетте, арнайы мектеп негізінде жүргізіледі. Практикалық сабақтар аудиторияда өткізіледі және мектепте жүргізілген бақылауларды қорытындылауға, мамандардың арнайы әдебиеттермен өзіндік жұмысын қорытындылауға бағытталған. «Дидактика», «тәрбие теориясы» бөлімдерін, сондай-ақ «зияты зақымдалған балаларды оқыту және тәрбиелеу» курсының кейбір бөлімдерін зерделеу реттілігі кафедрада қалыптасқан оқыту тәжірибесін ескере отырып өзгертілуі мүмкін екенін есте ұстаған жөн. [4, 7-28 с]

Оқу, оқыту, тәрбиелеу, дамыту және түзету бірыңғай педагогикалық процесс.

Қалыпты және қалыптан тыс баланың даму заңдарының бірлігі. Баланың дамуындағы биологиялық және әлеуметтік факторлардың рөлі.

Баланың жеке басының дамуындағы белсенділік пен қарым-қатынастың маңызы. Оқыту мен дамудың өзара байланысы. Көмекші мектептегі педагогикалық процестің негізгі заңдылығы ретінде оқыту, тәрбиелеу, дамыту және түзету бірлігі. Түзету-тәрбие жұмысының мәні.

Өтемақы, ақаудың «суперкомпенсациясы» (БК). Зияты дамуындағы бастапқы және қайталама ақаулардың рөлі және оларды түзету мүмкіндіктері туралы, зият дамуында ерекшелігі бар балалармен түзету-тәрбие жұмысының әлеуметтік бағыты туралы бұл оқу-әдістемелік кешенде қарастырылған.

Выготский «проксимальды даму аймағы» туралы. Оқушылардың оң мүмкіндіктерін анықтау және оларға оқу жұмысында бағдарлау.

Оқушылардың дамуындағы оқытудың жетекші рөлі. Тұтас педагогикалық процестің негізгі компоненттері – оқыту мен тәрбиелеуді ұйымдастырудың мақсаты, міндеттері, принциптері, мазмұны, әдістері мен формалары.

Оқу-тәрбие үрдісінің инновациялық технологиялары.

Оқу және түзету процесінің тиімділігін арттыру үшін психофизикалық даму патологиясын ерте диагностикалаудың және балалармен ерте түзету жұмыстарының маңызы.

Мектеп пен отбасының өзара әрекеті.

Жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды оқыту және тәрбиелеу.

Балалық шақтың құқықтық аспектілері.

Оқыту теориясы.

VIII типтегі арнайы (түзету) мектепте оқу процесінің мәні.

Оқу процесінің диалектикасы. Студенттердің талаптары мен мүмкіндіктері арасындағы қайшылықтар. «Проксимальды даму аймағын» есепке алу.

Оқу процесінің білім беру, түзету-дамыту және тәрбие міндеттері. Мектептегі оқу процесінің ерекшеліктері. Оқытудың өмір талаптарымен, интеллектісі зақымдалған оқушылардың еңбегімен және практикалық қызметімен байланысы. [5, 312с]

Мектептегі оқу процесінің психологиялық негіздері. Танымдық іс-әрекеттің кезеңдері. Білімді игеру процесінің құрылымы (қабылдау, түсіну, бекіту, қолдану).

Оқушыларды жаңа оқу материалын қабылдауға дайындау. Оқушылардың назарын жұмылдырудың, оқу пәніне деген қызығушылықты оятудың негізгі құралдары. Оқу материалын қабылдау процесінде оқу немесе проблемалық жағдайлардың рөлі. Жаңа оқу материалының оқушылардың бұрын алған білімдері мен тәжірибелерімен байланысын орнату ерекшеліктері. Оқу материалын таңдауға қойылатын талаптар, оның негізінде ұғымдар, білім, дағдылар қалыптасады.

Жаңа материалды хабарлау әдістері. Оқу материалын ұсынудың таңдалған әдісінің оның мазмұнына, оқушылардың дайындығына сәйкестігі. Оқу материалын ұсыну процесінде оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру жолдары. Оқу материалын ұсыну процесінде білімді саналы түрде игеру принципін жүзеге асыру.

Оқу материалын бекіту мен қайталауға қойылатын негізгі талаптар. Оқу материалын бекіту мен қайталаудағы жүйелілік қағидасының рөлі, уақыт өте келе қайталанулардың таралуы және олардың мөлшері. Оқу материалын бекіту мен қайталаудың негізгі әдістерін вариативтілік және ұтымды пайдалану. Дағдыларды қалыптастыру мен бекітудің тиімді әдістері. Қайталау кезінде білімді жүйелеудің негізгі жолдары.

Оқытудағы эмоционалды фактор. Педагог-дефектологтың оқытудағы жетекші рөлі. Оқу үрдісіндегі педагог қызметінің құрылымы: білім беру, түзету-тәрбие міндеттерін анықтау, жоспарлау, оқушыларды ынталандыру, өзін-өзі талдау, сабақты талдау.

Негізгі ұғымдар: дидактика, оқу процесі, оқыту, оқыту, оқу процесінің қозғаушы күштері, оқытудың түзету бағыты, оқу процесінің сыртқы шарттары, оқу процесінің ішкі шарттары, тұлғаның эмоционалды-еріктік саласы, танымдық іс-әрекет, перцептивті іс-әрекет, таным объективті шындықтың көрінісі ретінде, ойлау және сөйлеу, интеллект пен әсердің арақатынасы. [б, 5-47 с]

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Фишер Эрхард. Планы и разделы учебной программы для детей с особенностями в интеллектуальном развитии. – Минск, 1999. – С. 256.
2. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. . – М., 2003. – С.464.
3. Программа дошкольных образовательных учреждений компенсирующего вида для детей с нарушением интеллекта / , – М., 2005. – С.272.
4. Петрова эмоционально-волевой сферы в познавательной деятельности умственно отсталых учащихся // Эмоционально-волевые процессы и познавательная деятельность умственно отсталых детей: Сб. науч. тр. – М., 1998. С. 7-28.
5. Организация и планирование воспитательной работы в специальной (коррекционной) школе-интернате, детском доме: Пособие для воспитателей и учителей / Под ред. . – М., 2005. – С. 312.
6. Малофеев и развитие государственной системы специального образования в России // Основы управления специальным образованием: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. . – М., 2001. С. 5-47.

УДК 376.42

А.М. Кемешова¹, Н.Рузиева², А. Сәкенқызы³, Н.Еркін⁴

¹ғылыми жетекші, п.ж/е пс. м., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Арнайы педагогика» бойынша кәсіби даярлау бөлімі,
^{2,3,4} 5В010500 – Дефектология «Олигофренопедагогика» мамандандырылуы 4 курс студенттері

**ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӨМІРЛІК
ДАҒДЫЛАРЫ МЕН БІЛІКТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСУЫН БАҒАЛАУ**

Аңдатпа

Мақала өзекті, іс жүзінде маңызды мәселеге МЖМБС іске асыру жағдайында зияты зақымдалған оқушылардың өмірлік дағдыларын қалыптастыруға арналған. Зерттеу мәселесі бойынша әдебиеттерге қысқаша теориялық шолу ұсынылады. Ақыл-ойы бұзылған оқушылардың өмірлік дағдылары саласындағы оқушылардың жетістіктерін бақылау кезеңдері анықталды.

Түйін сөздер: зияты зақымдалған оқушылар, өмірлік дағдылар, мониторинг, бағалау.

Кемешова А.М¹, Рузиева Н²., Сакенқызы А³., Еркін Н.⁴

¹научный руководитель, м.п. и пс.н. отдел профессиональной подготовки по «Специальной педагогике», Казахский Национальный педагогический университет имени Абая
^{2,3,4} студенты 4 курса по специальности 5В010500 – Дефектология «Олигофренопедагогика»

**ОЦЕНКА СФОРМИРОВАННОСТИ ЖИЗНЕННЫХ НАВЫКОВ И УМЕНИЙ УЧАЩИХСЯ
СТАРШИХ КЛАССОВ С НАРУШЕНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТА**

Аннотация

Статья посвящена актуальной, практически значимой проблеме, формирования жизненных компетенций у школьников с умственной отсталостью в условиях реализации ГОСО. Представляется краткий теоретический обзор литературы по проблеме исследования. Определены этапы мониторинга достижений школьников в области жизненных навыков учащихся с нарушением интеллекта.

Ключевые слова: учащиеся с нарушением интеллекта, жизненные навыки, мониторинг, оценка.